

1999'dan 2007'ye Seçmen Tercihleri ve Değişim

Türkiye'de 2007 genel milletvekili seçimlerine ilişkin değerlendirme yaparken seçim sistemine değinmeden bir çözümleme yapmak pek olanaklı değil. Türkiye'nin seçim sistemi ne demokratik, ne katılımcı, ne de temsile uygun bir yaklaşım üretmediği için, ortaya dayatmacı bir siyaset ve yönetim anlayışı çıkıyor. Dayatmacı siyaset ve yönetim anlayışının ürünü olarak da, ortada çok sayıda siyasi parti var, ama tartışılabilir bir başarı ya da başarısızlığın ölçütü yok.

Aşağıda, parti söylemlerinin sandığa yansıma oranlarını ve illere göre milletvekili başına düşen oy sayılarına ilişkin dağılımı ortaya koyan iki küçük bölüm yer alıyor. Bu bölümlerden ilkinde; siyasi parti ve/ya da parti gruplarının söylemlerinden hareketle 1983'den 2007'ye siyasi yönsemeler sergileniyor. Bu sergilemelerden ilkinin amacı, Türkiye'deki siyasi değişimin yönünün ve hızının görünebilirliğini sağlamak. İkincisinde ise, milletvekili seçilmek için gerekli oy sayılarının dağılım eşitsizliğinin mantığını sorgulamaya açmak

1983'den 2007'ye Parti Söylemlerinin Sandığa Yansıma Oranları

12 Eylül 1980 darbe yönetimi Türkiye'deki varolan tüm siyasi partileri kapatarak, 1983 seçimlerine icazetli üç partinin katılmasına izin verdi. İcazet verilen bu partiler;

- ✓ Merkez sağ söylemi temsil etmesi için Milliyetçi Demokrasi Partisi,
- ✓ Liberal söylemi temsilen Anavatan Partisi,
- ✓ Sosyal demokrat söylemin temsilcisi olarak Halkçı Parti,

adıyla ve yükümlendikleri söylemlerle seçime katıldılar.

1987'de yapılan referandumla siyasi yasakların kaldırılması sonrasında 1980 öncesinin partileri yeni adlarla yeniden seçime katılma hakkını elde etmiş oldu. Böylece partiler yelpazesine 2 yeni söylem daha katılmış oldu; “dini inanç söylemli partiler” ile “milliyetçi söylemli partiler”.

1991 seçimleriyle birlikte siyaset yelpazesinde “sosyalist söylemli partiler” ile “etnik söylemli partiler”i de görmeye başlıyoruz. Ne var ki, etnik söylemli parti 1991 seçimlerine sosyal demokrat söylemli bir partinin çatısı altından katılınca, siyaset yelpazesine 1991 seçimlerinde yeni olarak sadece sosyalist söylemli partiler katılmış oldu.

1995 seçimlerinde etnik söylemli partinin de bağımsız olarak seçime katılmasıyla 7 ayrı siyasi söylemin sandığa yansıması ortaya çıkmış oldu. Sandığa yansıyan siyasi söylemlere bir de bağımsızlar eklenecek olursa, siyaset skalasında 8 ayrı söylemin varlığından söz edilebilir. Bu sekiz ayrı söylemin 1983'den – 2007'ye 7 ayrı seçimde sergilediği değişim, Türkiye seçmenlerinin siyasi yönelişlerine de açıklık getirecek bir görünümü ortaya çıkarıyor.

Her hangi bir siyasi partinin yerleştirildiği siyasi söylem grubu, partinin kurucu kadrolarının partinin kuruluş sürecindeki siyasi geçmiş ve söylemleriyle tanımlanmaktadır. Örneğin Fazilet partisinin kapatılması sonrasında kapanan partinin kadroları içinde yer alan yönetici ve üyelerin bir bölümünün Saadet Partisini, bir bölümünün de Adalet ve Kalkınma Partisini kurlmaları, kapanan bir parti yerine dini inanç söylemli 2 yeni partinin çıkması biçiminde değerlendirilmektedir. Bir başka örnek olarak, 2002 seçimleri öncesi DSP’den ayrılan bir grup milletvekilinin kurduğu Yeni Türkiye Partisinin de, sosyal demokrat söylemli partiler arasında sayılması, verilebilir. Dolayısıyla aşağıdaki tablonun ortaya koyduğu dağılım ve eğilimler değerlendirilirken, oluşturulan parti söylem gruplandırmasının bu yapısı göz ardı edilmemelidir.

Liberal, merkez sağ, milliyetçi ve dini inanç söylemli partilerin 1983’den 2007’ye değin yapılan tüm seçimlerde aldığı toplam olarak aldığı oylar, geçerli oyların üçde ikisinden daima fazla çıkıyor. Bunun tek istisnası var, 1999 seçimleri. 1999 seçimlerinde yüzde 62,1’e kadar düşen dört söylemin toplam oy oranı, 2002 ve 2007 seçimlerinde yüzde 70’in üzerine çıkarak patlama yapıyor. Burada ortaya çıkan değişimin odağı da, dini inanç söylemli partileri oy oranının 1987’den 1995’e kadar yükseliş trendinin 1999 seçimlerinde düşmesi ve 2002 ile 2007 seçimlerinde yeniden hızla yükseliş sürecine girişidir..

Tablo 1.
1983 seçimlerinden 2007 seçimlerine 7 ayrı siyasi söylemin geçerli oylardan aldığı pay ve bağımsızlara verilen oylar.

	1983	1987	1991	1995	1999	2002	2007
Sosyalizm söylemli partiler	-	-	0,44	0,22	1,08	1,03	0,81
Sosyal Demokrat söylemli partiler	30,46	32,93	31,52	25,37	30,97	21,75	21,35
Bağımsız	1,13	0,38	0,13	0,23	0,87	1,00	5,20
Etnik söylemli partiler	-	-	-	4,14	4,83	6,22	-
Liberal söylemli partiler	45,15	36,25	24,00	20,49	13,80	12,66	3,13
Merkez sağ söylemli partiler	23,26	19,46	27,06	19,34	12,91	10,50	5,41
Milliyetçi söylemli partiler	-	3,77	-	8,63	19,70	10,07	15,09
Dini inanç söylemli partiler	-	7,21	16,84	21,33	15,65	36,78	49,00
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Sosyal demokrat söylemli partilerin toplam oy oranı 1991 seçimlerine kadar yüzde 30 – 33 bandında hareket ederken 1995 seçimlerinde önemli bir düşüşle karşılaşılıyor. Bu hızlı düşüş 1999 seçimlerinde yerini yine yüzde 32’lik bir orana bırakıyorsa da, 1999 seçimlerini izleyen

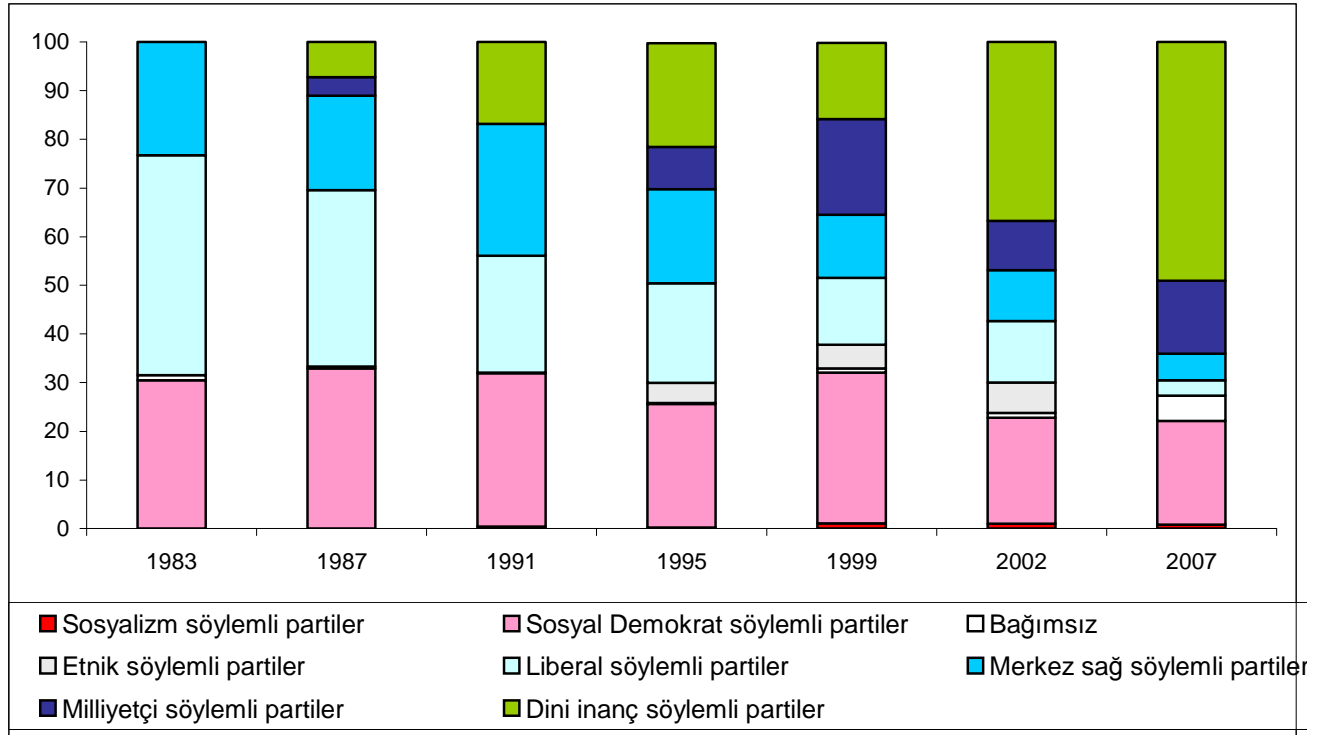
2002 ve 2007 seçimlerinde sosyal demokrat söylemli partilerin çok daha büyük bir oy kaybıyla karşı karşıya kalarak yüzde 21-22 bandına kadar geriledikleri görülüyor. Sosyal demokrat söylemli partilerin her iki oy yitirme dönemi öncesinde de bir iktidar koalisyonunun ortağı oluşu, göze çarpıyor.

1991-1995 koalisyon dönemi sonrasında milliyetçi ve dini inanç söylemli partiler oy oranlarını artırırken, 1999-2002 koalisyon dönemi sonrasında ise dini inanç söylemli grubun oyunun arttığı gözleniyor. Çünkü ikinci koalisyon döneminde koalisyon ortaklarından birisinin bir milliyetçi parti oluşu ve dolayısıyla da o partinin de bu nedenle oy yitirdiği belirtilmeli.

Yukarıda tablo ile sergilenen, siyasi söylem gruplarının oy oranları değişiminin, grafikte burada bir kez daha yinelenmesinde yarar var. Böylece büyüyen ve yokolan grupları, söylemleri görmek çok daha kolaylaşıyor. Bu grafikte ayrıca, sistemden kaynaklanan nedenlerle seçilebilme olanağı bulamayan siyasi yönelişlerin kendilerini BAĞIMSIZ olarak ifade etmeleri de görünebilir kılınmış oluyor.

Grafik 1.

1983'den 2007'ye genel milletvekili seçimlerinde geçerli oyların siyasi parti söylemlerine göre dağılımı

2007 seçimlerinin gösterildiği sütunda yeralan beyaz alan, bağımsızların oyunun önemli oranda büyüdüğünü gösteriyor. Ama bu oylar aslında bağımsızların değil, seçim sistemi nedeniyle seçime bağımsız olarak katılan farklı grupların oylarını gösteriyor. Bu gruplar içinde en ağırlıklı olan, etnik söylemli parti oyları olduğu da, burada belirtilmelidir.

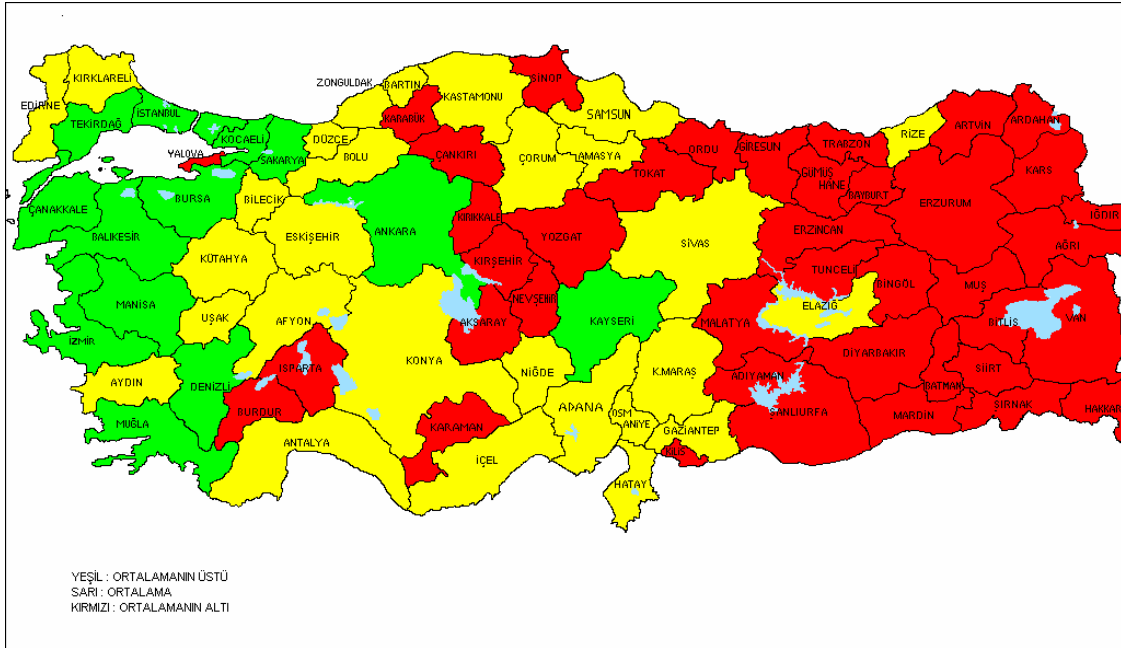
İllere Göre Milletvekili Başına Düşen Seçmen Sayısı

Türkiye'nin küçük illeri, büyük illerin aleyhine, bir milletvekili çıkarmak için daha az sayıda oya gereksinim duyuyorlar. Gelişemediği için küçük ya da daha fazla milletvekili çıkarsın diye bölündüğü için küçük kalmış iller, gelişen illerin aleyhine meclise daha az oy ile daha çok milletvekili yollama şansına sahip.

Aşağıdaki harita, kırmızı alanlarıyla doğu illerini ve yeşil alanlarıyla batı illerini gösterirken, aynı zamanda küçük – büyük il ayrımını da yansıtmaktadır. Doğu ve güney doğunun hemen hemen tamamı düşük oyla milletvekili seçebilirken, batıya gidildikçe milletvekili seçebilmek için gereken oy sayısı hızla artmaktadır.

Harita 1.

İllere göre milletvekili seçimi için milletvekili başına düşen seçmen sayılarının ortalamalardan farkı.

Haritanın sergilediği dağılımı daha da somutlamak için hazırlanan aşağıdaki tabloda da açıkça görüldüğü gibi ilk 5 ilde 30 binden az oyla bir milletvekili seçilebilirken, tablonun en altında yer alan 6 ilde ise, bir milletvekili seçebilmek için 80 binden fazla oy gerekmektedir. Bu dağılımın temsil dengesini nasıl bozduğu ise, seçmen oranlarıyla milletvekili oranlarının karşılaştırılmasından kolayca anlaşılabilir.

Tablo 2

Bir Milletvekili seçmen için oy kullanan seçmen sayısına göre il grupları dağılımı ve farklılaşmalar.

Milletvekili başına kullanılan oy	İl sayısı	Kayıtlı seçmen sayısı		Geçerli oy sayısı		Milletvekili sayısı	
(-)29999	5	419.014	0,99%	344.298	0,98%	13	2,36%
30000 -39999	11	1.568.224	3,69%	1.241.392	3,55%	35	6,36%
40000 -49999	17	4.752.232	11,17%	3.773.707	10,78%	86	15,64%
50000 -59999	19	6.211.687	14,60%	5.139.295	14,68%	94	17,09%
60000 -69999	14	8.279.949	19,47%	6.902.314	19,71%	105	19,09%
70000 -79999	9	5.275.924	12,40%	4.576.248	13,07%	61	11,09%
(+)80000	6	16.025.496	37,68%	13.040.001	37,24%	156	28,36%

Bu yapının ortaya çıkaracağı politik yönsemeler ve seçmen tercihleri de, ayrı bir inceleme ve araştırma konusu olarak, üzerinde çalışılması gereken bir başka boyutu ortaya çıkarıyor.